

ISRAEL SCHEFFLER – PRAGMATISTI, REALISTI VAI RELATIVISTI?

Israel Scheffleriä voidaan joiltain osin tulkita kantilaisena pragmatistina, kuten Timo Tolska häntä tulkitsee Aikuiskasvatus-lehdessä (3/2003) julkaistussa artikkelissaan ”Kognitiivinen järjestelmä ja sen yhteydet kasvatukseen Israel Schefflerin filosofiassa”. Toinen mahdollinen, mielestäni perustellumpi Scheffler-tulkinta korostaa Scheffleriä yhtenä merkittävimmistä filosofeista, jotka ovat argumentoineet uuden, käsitejärjestelmiimme ennen sisällyttömän tiedon mahdollisuuden puolesta. Tämän tulkinnan pohjalta voidaan päätyä näkemykseen Scheffleristä ontologisena realistina.

KATARIINA HOLMA

Tolskan artikkelin ongelma on, että hän puhuu Scheffleristä sekä kantilaisena pragmatistina että ontologisena realistina ja ajautuu näin epäjohdonmukaiseen Scheffler-tulkintaan. Jäin kaipaamaan niin Schefflerin kirjoituksiin pohjautuvia perusteita kuin filosofisia argumenttejakin Tolskan väittämien tueksi. Asianmukaisten lähdeviittausten osittainen puuttuminen tekee Tolskan päätelmien seuraamisen hankalaksi ja herättää myös tutkimuseettisiä kysymyksiä.

On ilahduttavaa, että Israel Scheffler, yksi anallyttisen kasvatusfilosofian perustajista, on viimein saanut huomiota myös suomalaisessa kasvatustieteessä. Timo Tolskan artikkeli ”Kognitiivinen järjestelmä ja sen yhteydet kasvatukseen Israel Schefflerin filosofiassa” (2003) tuo esiin Schefflerin ajatuksia ihmisen potentiaalista Schefflerin teoksen *Of Human Potential* (1985) pohjalta.¹ Potentiaalista kirjoittaessaan Tolska noudattelee Schefflerin teoksen linjaa, joten työ toiminee hyvänä pohjana perusteellisemmalle ja tulkitsevammalle tutkimukselle.

Kulttuuripsykologisen lähestymistavan vertailu Schefflerin tutkimuksiin on luontevaa Tolskan oman tutkimushistorian näkökulmasta,² mutta Schefflerin tieteellisen työn anti ei tästä näkökulmasta pääse oikeuksiinsa. Schefflerin panos kasvatustieteeseen on nimenomaan filosofinen,

psykologian alueen hän jättää selkeästi tutkimustyönsä ulkopuolelle.

Tässä artikkelissa keskityn Tolskan kolmeen filosofiseen Scheffler-tulkintaan, jotka Schefflerin kirjoitusten valossa näyttävät ongelmallisilta ja joita Tolska ei perustele sen enempää tutkimusaineistolla kuin filosofisilla argumenteillaakaan. Nämä ovat tulkinta Scheffleristä relativismin vastustajana, Schefflerin ja Immanuel Kantin rinnastaminen toisiinsa sekä ristiriita, joka syntyy, kun Tolska määrittelee Schefflerin sekä kantilaistyyppiseksi pragmatistiksi että ontologiseksi realistiksi.

Tekstin lopussa annan joitakin esimerkkejä Tolskan tekstissä ilmenevistä tieteelliseen viittauskäytäntöön liittyvistä puutteista. Tolskan teksti mukailee paikoin lähes sanatarkasti vuonna 2000 Kasvatustieteellisen tiedekunnan pro gradu -palkinnon saanutta tutkielmaani, johon Tolska ei kuitenkaan näissä kohdin viittaa. Tämä johtaa siihen, että toisinaan Schefflerin tekstien pohjalta tekemäni tulkinnat näyttävät Schefflerin itsensä eksplisiittisesti ilmaisemilta näkemyksiltä, toisinaan taas Tolskan tutkimustuloksilta.

Katariina Holma

SCHEFFLER JA RELATIVISMI

Tolska määrittelee Schefflerin ”relativismin vastustajaksi.” Näin esitettyä väite on mielestäni vastoin Schefflerin omia kirjoituksia. Joiltain osin Scheffleriä voidaan tulkita relativismin vastustajana, mutta väite kaipaisi huomattavaa rajausta ja tarkennusta. Tolska kirjoittaa:

Relativismin vastustajana Scheffler ei suhtaudu suopeasti ajatukseen, että kaikki kognitiivisella järjestelmällämme tuotettu tieto olisi yhtä pätevää (Tolska 2003, 188).

Tolska ei esitä tekstissä perusteita määritelmälleen Scheffleristä relativismin vastustajana. Scheffler itse taas korostaa useassa yhteydessä kannattavansa sangen voimakasta relativismia ja pluralismia suhteessa todellisuuden kuvaamisen tapoihimme (Scheffler 1997, 197–198, 206).³ Schefflerin argumentteja mahdollisuudestamme arvioida ja korjata tietojärjestelmiämme on kylläkin kasvatusfilosofiassa käytetty kasvatustieteen kentällä esiintyviä relativismin muotoja vastaan (ks. esim. Holma 2000, 53–54; Phillips 1997). Se, että Schefflerin argumenteista voi saada tukea joi-takin tiettyjä relativismin muotoja vastaan, ei kuitenkaan tarkoita, että olisi oikeutettua määritellä melko voimakkaaseen symbolijärjestelmiä koskevaan relativismiin sitoutunut ajattelija yleisesti vain ”relativismin vastustajaksi.”

Ajatteleeko Scheffler Kantin tavoin, että ”ihminen elää itse representoimassaan maailmassa”?

Toinen ongelmallinen tulkinta on Tolskan ajatus Schefflerin ja Immanuel Kantin ajattelun yhtäläisyyksistä. Tolskan mukaan Scheffler muistuttaa Kantia näkemyksessään siitä, millaisessa todellisuudessa ihminen elää. Tolska kirjoittaa:

Scheffler ajattelee pitkälti Immanuel Kantin tavoin, että ihminen elää itse representoimassaan maailmassa, eikä hänellä ole mahdollisuutta tarkastella ”todellisuutta sellaisenaan” (Tolska 2003, 188).

Väite on monin tavoin ongelmallinen. Ensinnäkin nykyfilosofiasta ei löydy vakavasti otettavaa filosofia, joka ajattelisi, että ihmisen on mahdollista tarkastella ”todellisuutta sellaisenaan,” vailla inhimillisen käsiteapparaatin ja ennako-oletusten havaintoaineistoa jäsentävää luonnetta. Schefflerin näkemys ei siis ole leimallisesti kantilainen, vaan nykyiseen psykologiseen tietämykseen perustuva näkemys inhimillisen tietämisen perusrakenteista. Filosofisesti taas Scheffler oli

si tässä kysymyksessä nähtävä nimenomaan Kantin ajatuksen vastustajana. Kun Kant päätyy tietoteoreettiseen idealismiin korostaessaan, että ihmisellä ei ole pääsyä olioiden sinänsä maailmaan (ks. esim. Niiniluoto 1999, 88–91), on Scheffler tehnyt suuren osan elämäntyöstään osoittaakseen, että ihmisen on mahdollista esimerkiksi tieteen keinoin saavuttaa uutta ja käsitejärjestelmiään muokkaavaa tietoa todellisuudesta (ks. esim. Scheffler 1982). Lisäksi Scheffler kiistää, kuten Tolska itsekin toteaa (Tolska 2003, 1990), kantilaisen ajatuksen ihmisen mieleen myötäsyttyisesti rakentuneista ymmärryksen kategorioista (Scheffler 1973, 78).

ONKO SCHEFFLER PRAGMATISTI JA MIHIN PRAGMATISMISSA OIKEIN USKOTAAN?

Kolmas kysymykseni koskee yhtäältä Tolskan tulkintaa Scheffleristä pragmatismien kannattajana ja toisaalta Tolskan pragmatismien määrittelyä. Tolska kirjoittaa:

Schefflerin kannattamassa pragmatismissa uskotaan ajattelun representatiiviseen luonteeseen (representative character of thinking) (Tolska 2003, 189).

Kaipaisin perusteita sille, että Tolska määrittelee Schefflerin pragmatismien kannattajaksi. Schefflerin filosofiset kirjoitukset eivät mitenkään yksiselitteisesti tue tätä väitettä, eikä Scheffler itsekkään määrittele itseään pragmatistiksi (ks. esim. Scheffler 1986, 387; 1974, 131, 257–259). Vaikka Scheffler monissa yhteyksissä ilmaiseekin pragmatistisen lähestymistavan olevan mielestään hyödyllinen (ks. esim. Scheffler 1991, 155–170), on myös erimielisyyden aiheita paljon (ks. esim. Scheffler 1991, 155–170; 1986, 387; 1973, 131). Pragmatistisen totuusteorian kannalta ratkaisevin on Schefflerin erimielisyys Nelson Goodmanin kanssa mielestä riippumattoman todellisuuden oletuksen mielekkyydestä (ks. Scheffler 2001, 2000). Tolskan tekemä uusi tulkinta edellyttäisi viittauksia aineistoon, jonka pohjalta päätelmä on tehty sekä tietysti filosofista argumentointia.

Toinenkin ongelma Tolskan lauseessa ilmenee. Tolska ei mainitse tekstissä lähdeä, jonka pohjalta hän luokittelee pragmatismien ajattelun representatiiviseen luonteeseen uskovana ajatussuuntana. Tolskan aihetta käsittelevä myöhempi teksti viittaa kuitenkin Schefflerin teoksen *In*

Praise of the Cognitive Emotions pragmatismia käsittelevään lukuun. Tässä luvussa Scheffler kuvailee pragmatismia kartesiolaisen filosofian haastajana (Scheffler 1991, 159). Scheffler esittää, että pragmatismi hylkää Descartesin ajatuksen intuition pohjautuvasta varmasta tiedosta ja olettaa sen sijaan ajattelulle inhimillisen tiedon ainaista epävarmuutta korostavan representatiivisen luonteen (Scheffler 1991, 159).

Kaikki pragmatistit eivät kuitenkaan ajattelun representatiivisen luonteen ajatusta allekirjoita, vaan esimerkiksi nykypragmatismien ehkä huomattavin edustaja Richard Rorty määrittelee pragmatismien nimenomaan anti-representationalismiksi (ks. esim. Rorty 1998). Siksi on kyseenalaista problematisoimatta määritellä pragmatismi ajattelun representatiiviseen luonteeseen uskovana ajatussuuntana. Vaikka osa pragmatisteista ajattelun representatiivisuuden ajatusta kannattaa, ei se missään tapauksessa ole leimallisesti juuri pragmatistinen ajatus, vaan myös esimerkiksi realistit kannattavat sitä.⁴

SCHEFFLER JA ONTOLOGINEN REALISMI

Kaikkein hankalin filosofinen ja osin myös tutkimuseettinen sekaannus aiheutuu, kun Tolska esittää artikkelissaan Scheffleriin suoraan viitaten, että Schefflerin mielestä meidän ei tule ”hylätä ontologista realismia eli oletusta meistä ja tietämyksestämme riippumattomasta todellisuudesta [...] (ks. esimerkiksi Scheffler 1967).” (Tolska 2003, 188.)

Ensinnäkin väite on ristiriidassa Tolskan aiempien Scheffler tulkintojen kanssa. Toiseksi teoksesta, johon Tolska viittaa, ei nähdäkseni löydy kohtaa, jossa Scheffler eksplisiittisesti ilmaisisi kannattavansa ontologista realismia. Tällöin ei ole oikeutettua viitata suoraan Scheffleriin, vaan asia tulisi esittää Tolskan omana tulkintana. Tällainen tulkinta edellyttäisi asianmukaisia tieteellisiä perusteita.

Tolskan olisi luovuttava joko väitteestään, että Scheffler on ontologinen realisti tai väitteestään, että Scheffler on kantilaistyyppinen pragmatisti. Molempia tulkintoja ei voida johdonmukaisesti kannattaa yhtä aikaa. Teoksensa *Science and Subjectivity* (johon Tolska realismilauseessaan viittaa) Scheffler esittelee muiden 1900-luvun filosofisten suuntausten muassa realismin ja pragmatismien (Scheffler 1982, 4).⁵ Kumpaakaan suun-

tausta Scheffler ei tässä yhteydessä ilmoita kannattavansa, mutta kiittää niin realismia, pragmatismia kuin loogista positivismiakin siitä, että ne kaikki hylkäävät myöhäis-kantilaisen idealismin (Scheffler 1982, 4).

Itse olen tulkinnut Schefflerin realistiksi pro gradu –tutkielmassani (Holma 2000, 33). Olen nojannut tulkinnassani ennen kaikkea Schefflerin teokseen *Symbolic Worlds* (1997) sekä osin teokseen *Inquiries* (1986), joista Schefflerin perimmäinen (ja äärimmäisen minimaalinen) realismi mielestäni ilmenee. Myöhemmin olen jatkanut realismitematiikan parissa muun muassa *Philosophy of Education* -lehdessä julkaistussa artikkelissani ”The Conditions of Schefflerian Rationality in the Realm of Moral Education” (Holma 2003a; ks. myös Holma 2003b, 2003c, 2002). Tällöin käytettävissä ovat jo olleet Schefflerin uusimmat realismikysymystä käsittelevät artikkelit (Scheffler 2000, 2001), joita ei ole mainittu Tolskan tekstissä eikä lähdeluettelossa. Olen keskustellut tulkinnastani Schefflerin pitkäaikaisen oppilaan ja yhteistyökumppanin Harvey Siegelin⁶ kanssa sekä sähköpostitse myös Schefflerin kanssa. Siegel on tulkintani kanssa samaa mieltä.⁷ Schefflerkään ei tulkintaani kiistä, mutta välttää selkeästi käyttämästä itsestään termiä ”ontologinen realisti.”⁸ Tämän tekee ymmärrettäväksi se, että Scheffler on saanut filosofiaansa paljon vaikutteita Wienin piirin filosofeilta. Wienin piirissä taas eli voimakkaana kanta, jonka mukaan metafysiset näkemykset, kuten kannanotot mielestä riippumattoman todellisuuden puolesta tai sitä vastaan, olivat pseudo-ongelmia, jotka filosofiassa tulisi jättää syrjään (Niiniluoto 2002, 15; Niiniluoto 1999, 10, 90).

TIETEELLISESTÄ VIITTAUSKÄYTÄNNÖSTÄ

Teimme Tolskan kanssa syksyllä 2002 tutkimusta Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksella lähes seinänaapureina ja keskustelimme silloin tällöin Schefflerin filosofiasta. Olin ilahtunut siitä, että analyttisen tutkimustradition siihen mennessä vieraaksi kokenut Tolska kiinnostui valmis-teilla olevan väitöskirjani aiheesta ja mainitsi myös tutustuneensa tutkielmaani. Tutkimustulokseni näkyvätkin Tolskan tekstissä, valitettavasti kuitenkin ilman asianmukaisia lähdeviittauksia.⁹ Osoitan ongelman muutamilla esimerkeillä: Tolska kirjoittaa vuonna 2003:

Scheffler uskoo, että meillä on mahdollisuus saavuttaa jonkinlaista, joskin epävarmaa, tietoa itsemme ulkopuolisesta ja kognitiivisesta järjestelmästä riippumattomasta todellisuudesta. (Tolska 2003, 188.)

Tutkielmani tiivistelmässä luki:

Schefflerin mukaan meidän on mahdollista saavuttaa jonkinlaista, vaikkakin epävarmaa tietoa todellisuudesta (Holma 2000, 1).

Tutkielmassani tämä tiivistelmän väite on esitetty luvun 4 pohjalta, jossa se perustellaan Schefflerin teksteihin nojautuen (ks. Holma 2000, 28–39). Tolska taas esittää asian omana tulkintanaan ilman perusteita. Astetta vakavampi ongelma ilmenee kun Tolska kirjoittaa:

Tietomme maailman objekteista on aina kielellisten esioletustemme, kategorisointiemme, käsitteellisten uskomusjärjestelmämme eli oppimamme kognitiivisen järjestelmän suodattamaa (Scheffler 1974 [sic.]¹⁰) [...] Tämän vuoksi emme saa varmaa tietoa sen enempää aistihavaintojemme kuin intuitiivisen tietämyksemmekään avulla. (Tolska 2003, 188.)

Tutkielmassani taas luki:

Välitöntä varmuutta meillä ei voi olla sen enempää aistihavaintojemme kuin intuitiivisen tietämyksemmekään kautta, vaan kaikki tietomme on esioletustemme, kategorisointiemme ja uskomusjärjestelmämme suodattamaa (Scheffler 1974b [sic.] 128). (Holma 2000, 30.)

Scheffler ei sano näitä kahta asiaa (tietomme kategoriasidonnaisuutta ja varman tiedon mahdottomuutta) lainkaan samassa yhteydessä, joten voi vain ihmetellä sitä lähes sanatarkkaa yhdenmukaisuutta, joilla kaksi tutkijaa on päätenyt ilmaisemaan asian. Tutkielmastani tosin saattaa saada käsityksen, että Scheffler olisi ilmaissut nämä seikat toistensa yhteydessä, mikäli ei lue edeltävää lausetta. Siinä esitetään ajatus välittömän varmuuden mahdottomuudesta Schefflerillä viitaten Schefflerin teokseen *Science and Subjectivity* (1982), sekä Alven Neimanin ja Harvey Siegelin samansuuntaiseen tulkintaan (Neiman ja Siegel 1993, 62–63). Tämän jälkeen kirjoitetaan edellisen lauseen pohjalta välittömän varmuuden mahdottomuudesta ja jatketaan scheffleriläisellä väitteellä tiedon kategoriasidonnaisuudesta. Tolska ratkaisee asian niin, ettei tiedon epävar-

muutta koskevan väitteen osalta viittaa sen enempää Scheffleriin kuin tutkielmaanikaan. Tällöin lause tulisi tulkita Tolskan omaksi tutkimustulokseksi.

Mielenkiintoista on myös, että kun tutkielmasani on yksi systemaattinen virhe, esiintyy tämä virhe myös Tolskan viittauksissa ja lähdeluettelossa. Schefflerin teoksen *Reason and Teaching* ilmestymisvuodeksi on merkitty 1974, vaikka oikea vuosi olisi 1973.

Yhden lauseen osalta Tolska viittaa pro gradu -tutkielmaani. Tolska kirjoittaa: ”Ajatus samanlaisesti toisista [sic.]¹¹ ja keskenään ristiriitaisista symbolijärjestelmistä ei sen sijaan Schefflerin ajateluun sovi (Holma 2000, 6).” Lause on kuitenkin Tolskan lyöntivirhettä lukuun ottamatta suoraan tutkielmani tiivistelmässä, joten siteeraus olisi tässä oikea merkintätapa.

TUTKIMUKSEN TEON PERIAATTEISTA FILOSOFIASSA

Lukuisat kollegani ovat eri yhteyksissä nostaneet esiin erään kasvatustieteellisen tutkimuksen ongelman.¹² Tässä tutkimustyypissä toisin kuin muussa kasvatustieteellisessä tutkimuksessa lukijalle ei useinkaan ilmaista, miten tutkija on tulkintoihinsa päätenyt. Kun filosofinen tutkimus vielä on kasvatustieteen maailmassa suhteellisen harvinaista, ei tekstin lukija välttämättä ole selvillä siitä, millaisia perusteita tutkimustuloksilleen tekstin kirjoittajalta tulisi edellyttää.

Siinä angloamerikkalaisessa filosofisessa tutkimusperinteessä,¹³ johon Scheffler-tutkimuskin kuuluu, ei ole tutkimusraporteissa tai tieteellisissä artikkeleissa ole tapana erikseen raportoida käytetystä tutkimusmenetelmästä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että menetelmällisiä sääntöjä ei olisi tai ettei niitä edellytettäisi noudatettavan. Kyse on lähinnä erosta tutkimusraportin kirjoittamisen perinteessä; filosofian perinteessä lukijan oletetaan tuntevan filosofisen tutkimuksen menetelmälliset peruseriaatteen, eikä niitä siksi tutkimusraporteissa katsota olevan tarpeellista toistaa.

Vaikka analyttisen filosofian terminologia poikkeaa huomattavasti kasvatustieteellisestä ja vaikka filosofiset argumentit saattavatkin olla muunlaiseen tutkimukseen suuntautuneelle hankalia arvioita, ei tutkimus pääperiaatteiltaan poikkeakaan kaikille tietentekijöille tutuista linjoista. Mikäli lähdetään liikkeelle jonkun yksittäisen filosofin ajatuksista,¹⁴ tulee näitä ajatuksia tutkia alku-

peräislähteen pohjalta tähän lähteeseen viitaten.¹⁵ Sikäli kun teksti ei ole peräisin suoraan alkuperäislähteestä, vaan joltakin tekstistä tulkinneelta tutkijalta, viitataan myös tämän tulkitsijan ajatuksiin. Kirjoittajan omat tulkinnat tulee perustella tutkimusaineistolla eli niillä filosofisilla kirjoituksilla, joiden pohjalta tulkinta on tehty. Lisäksi tulkinnan perusteeksi tulee esittää tulkintaa tukevia filosofisia argumentteja. Mitä omaperäisempi ja filosofian traditiossa yleisesti kannatetuista tulkinnosta poikkeavampi kirjoittajan tulkinta on, sitä vahvempaa ja perusteellisempaa argumentointia se tuekseen tarvitsee. Uuden poikkeavan kannan esittäjän tulee myös tuntea aiemmat tulkinnat ja niiden tausta-argumentit sekä osoittaa tulkintansa perusteltavuus. Näin tuotettu argumentti saa parhaassa tapauksessa vastaukseen toisen filosofin jatkokehittelyn tai vasta-argumentin.¹⁶

VIITTEET

1. Tolska tosin viittaa artikkelissaan vuoteen 1991, jolloin osia teoksesta *Of Human Potential* (1985) on julkaistu uudelleen teoksessa *In Praise of the Cognitive Emotions* (1991).
2. Tolska väitteli vuonna 2002 Helsingin yliopiston kasvatustieteellisessä tiedekunnassa Jerome Brunerin narratiivikäsitteistä.
3. Israel Scheffler ilmaisee kannattavansa suurelta osin samantyyppistä relativismia kuin Nelson Goodman (Scheffler 1997, 197–198, 206). Goodman itse kutsuu itseään ”radikaaliksi relativistiksi” (Pihlström 1997, 129).
4. Tässä kappaleessa esitetyn asian toi esille teoreettisen filosofian dosentti Sami Pihlström käymässämme sähköpostikeskustelussa 1.10.2003.
5. Tolska viittaa vuoteen 1967, joka on teoksen ilmestymisvuosi. Laajennettu painos, jota itse käytän, on vuodelta 1982.
6. Tolska käyttää ilmoittaa käyttävänsä Siegelin toimittamaa teosta *Reason and Education: Essays in Honor of Israel Scheffler* (1997) artikkelinsa selittäväenä teoksena.
7. Siegel on todennut tämän käymissämme henkilökohtaisissa keskusteluissa elokuussa 2002 sekä maaliskuussa 2003 sekä kirjallisesti sähköpostiviestissään 6.5.2003.
8. Scheffler sähköpostiviestissä 17.8.2002.
9. Myös Tolskan artikkelin tiivistelmä löytyy lähes sanatarkasti tutkielmani sivulta 4. Vaikka näiltä osin ei olekaan kysymys varsinaisista tutkimustuloksista, on huomionarvoista, että tutkiel-

maani mukailevassa osiossa korostetaan, ettei Scheffleriä ole Suomessa juurikaan tutkittu.

10. Teoksen ilmestymisvuosi on 1973 eikä 1974.
11. Kyse oli tietysti samanaikaisesti *tosista* eikä toisista symbolijärjestelmistä.
12. Tämän ongelman ovat nostaneet keskusteluissa esiin ainakin dosentti Leena Ahteenmäki-Pelkonen, dosentti Ilse Eriksson, tutkija Tiina Kontinen ja yliopistonlehtori Leila Pehkonen.
13. Korostan, että puhun nimenomaan perinteisestä filosofisesta tutkimustraditiosta. Olen tietoinen niistä suuntauksista, joissa tieteen peruseriaatteet ja järkiperaisten argumenttien oikeutus halutaan kokonaan kyseenalaistaa. Ongelmana näissä näkemyksissä on, että jos hylkäämme järkiperaisten perusteluiden oikeutuksen, emme voi tietää, millaisin perustein uudet tieteen ja argumentoinnin tavat tulisi hylätä tai hyväksyä.

14. Liikkeelle voidaan lähteä paitsi yksittäisen filosofin ajatuksista, jonkin ajatussuunnan kannattamasta ajatuksesta, jollakin tieteenalalla yleisesti hyväksytystä oletuksesta tai vaikkapa arkiajateluun juurtuneesta käsityksestä. Perusidea on joka tapauksessa sama, tarkoitus on tehdä näkyväksi ajatuksiin sisältyviä ja usein piiloon jääviä oletuksia sekä usein myös kyseenalaistaa ajatusten oikeutusta ja perusteltavuutta. Käytännön opastusta tämäntyyppisen filosofisen tutkimuksen tekemiseen saa esimerkiksi Alec Fisherin kirjasta *The Logic of Real Arguments* (1988).

15. Yksittäisen ajattelijan tekstien analysoinnin menetelmää ovat Jussila, Montonen ja Nurmi artikkelissaan ”Systemaattinen analyysi kasvatustieteiden tutkimusmenetelmänä.”

16. Kiitän professori Merja Ikonen-Varilaa, tutkija Tiina Kontista, dosentti, lehtori Sami Pihlströmiä professori Tapio Puolimatkaa kommentista kirjoitukseni käsikirjoitusvaiheessa.

LÄHTEET

- Fisher, Alec (1988). *The Logic of Real Arguments*. Cambridge University Press.
- Holma, Katariina (2000). *Rationaalisuus ja kasvatus Israel Schefflerin filosofiassa*. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Holma, Katariina (2002). Puolimatkan rikas realismi. *niin & näin* 35, 105 – 106.
- Holma, Katariina (2003a). *The Conditions of Schefflerian Rationality in the Realm of Mo-*

- ral Education. *Philosophy of Education* 2003.
- Holma, Katariina (2003b) Rationaalisuuden mahdollisuudesta moraalikasvatuksessa – Israel Schefflerin näkemyksen arviointia. Teoksessa Sinevaara-Niskanen, Heidi & Rajala, Raimo (toim.) *Kasvatuksen yhteisöt – uupumista, häirintää vain yhteisöllistä kasvua*. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 3.
- Holma, Katariina 2003c. Arvorationaalisuuden rationaalisuus. Helsingin yliopisto. Filosofian laitos. Syventävien opintojen tutkielma.
- Jussila, Juhani, Montonen, Kaisu & Nurmi, Kari E. (1989) Systemaattinen analyysi kasvatustieteiden tutkimusmenetelmänä. Teoksessa Gröhn T. & Jussila J. (toim.): *Laadullisia lähestymistapoja koulutuksen tutkimuksessa*. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitos.
- Neiman, Alven & Siegel, Harvey (1993) Objectivity and Rationality in Epistemology and Education: Scheffler's Middle Road. *Synthese* 94, 55–83.
- Niiniluoto, Ilkka (1999) *Critical Scientific Realism*. Oxford University Press.
- Niiniluoto, Ilkka (2002) Wienin piiri tutkimuksen kohteena. Teoksessa Niiniluoto, Ilkka & Koskinen, Heikki J. (toim.) *Wienin piiri*. Gaudamus.
- Phillips, D.C. (1997) (Re)inventing Scheffler, or Defending Objective Educational Research. *Studies in Philosophy and Education* 16, 149–158.
- Pihlström, Sami (1997) *Tutkiiko tiede todellisuutta? Realismi ja pragmatismi nykyisessä tieteenfilosofiassa*. Helsingin yliopiston filosofian laitoksen julkaisuja.
- Rorty, Richard (1998) Pragmatism. Teoksessa Graig E. (toim.) *Routledge Encyclopedia of Philosophy*. London. Routledge. Retrieved October 01, 2003, from 1.10.2003 <http://www.rep.routledge.com/article/N046SECT3>
- Scheffler, Israel (1973) *Reason and Teaching*. London. Routledge & Kegan Paul.
- Scheffler, Israel (1974) *Four Pragmatists. A Critical Introduction to Peirce, James, Mead and Dewey*. Routledge & Kegan Paul.
- Scheffler, Israel (1982) *Science and Subjectivity*. Toinen, laajennettu painos. Indianapolis. Hackett Publishing Company.
- Scheffler, Israel (1985) *Of Human Potential. An Essay in the Philosophy of Education*. Boston. Routledge & Kegan Paul.
- Scheffler, Israel (1986) *Inquiries. Philosophical Studies of Language, Science and Learning*. Indianapolis. Hackett Publishing Company.
- Scheffler, Israel (1991) *In Praise of the Cognitive Emotions and Other Essays in the Philosophy of Education*. New York. Routledge.
- Scheffler, Israel (1997) *Symbolic Worlds. Art, Science, Language, Ritual*. Cambridge University Press.
- Scheffler, Israel (2000) My Quarrels with Nelson Goodman. *Philosophy and Phenomenological Research*, LXII, no. 3, 665–666.
- Scheffler, Israel (2001) A Plea for Pluralism. *Erkenntnis* 52, 161–173.
- Siegel, Harvey (toim. 1997) *Reason and Education. Essays in Honor of Israel Scheffler*. Dordrecht. Kluwer Academic Publishers.
- Tolska, Timo (2003) Kognitiivinen järjestelmä ja sen yhteydet kasvatukseen Israel Schefflerin filosofiassa. *Aikuiskasvatus* 3/2003, 184–192.

TIMO TOLSKA VASTAA

Scheffler on kasvatustieteen filosofi, jonka kirjoituksista on epäilemättä mahdollista tehdä monenlaisia tulkintoja. Holman esittämät omasta esityksestäni poikkeavat kannat ovat hyvin perusteltuja ja Schefflerin tekstit antavat varmasti aineksia myös hänen esittämille tiivistyksille.

Keskeinen kiinnostuksen kohteeni artikkelissa on pohtia Schefflerin vahvasti filosofisten tekstien psykologista puolta. Halusin keskustella Schefflerin kanssa hänen tulkinnastaan ihmisen kognition luonteesta, pohtia sen uskottavuutta sekä miettiä, mitä seurauksia siitä olisi kasvatuksen kannalta. Tapani lukea Scheffleriä lähete siis pääsääntöisesti psykologisesta näkökulmasta. Jään hieman empimään, taipuuko tekstini luontevasti niin vahvaan kasvatustieteen filosofiseen luentaan, jota Holma sille esittää.

Lähdeviitteisiin tehdyt korjausehdotukset ovat ehdottomasti oikeita ja ne on syytä tekstiin lisätä. Vaikka Holma kommentoi asianmukaisen kriittisesti tekstiäni ennen sen lähettämistä toimitukseen, sinne jäivät osoitetut puutteet. Pahoitelen virhettäni.

Timo Tolska